

Paul Preston
Franco. Den store bedrager
Oversat af Svend Rybner
328 sider ill.
Kr. 299,95

Her er en bog, der varmt kan anbefales. Den gør sin læser klogere og mere vidende. Klogere på en væsentlig periode i Europas og Spaniens historie, mere vidende om en person, der den dag i dag kaster mørke skygger over det sydlige Europas største land. Bogen er kræs for den læser, der sætter pris på en historiker, der ikke blot øser af sin store viden, men som også lukker læseren ind i det lønkammer, hvor refleksionerne over et helt livs beskæftigelse med et bestemt emne formelig står i kø.

Den spanske Borgerkrig (1936-39) er omdrejningspunktet i Francos liv (1892-1975). Det var den, der bragte ham til magten, og den blev bestemmende for resten af hans liv – og ikke mindst for hans syn på Spanien, på verden og for hele hans livsfilosofi. Ligesom borgerkrigen blev bestemmende for Spanien gennem næsten 40 år - og såmænd i mange henseender den dag i dag.

Forfatteren, den britiske historiker Paul Preston (født 1946), er ubestridt den førende europæiske kender af Spaniens historie i Franco-tiden. I sit seneste værk, "The Spanish Holocaust. Inquisition and Extermination in Twentieth-Century Spain" (2012), udforsker han Francos langsigtede planer, der involverede indespærring, tortur, sporløs forsvinden og fysisk udryddelse af tusindvis af mennesker som følge af deres politiske og ideologiske holdninger. En situation, der fortsatte længe efter borgerkrigens ophør.

En af Spaniens førende bogforlæggere besluttede i 2002 at udgive en række bøger om de vigtigste personer i Spaniens historie i det 20. århundrede. Hver person skulle beskrives af to historikere, der havde modstridende synspunkter. Og som skulle "give et kontrastfyldt billede, hvor lys og skygge ville gøre det muligt at opnå en dybere indsigt". Preston blev udvalgt til at bidrage med den kritiske vinkel i seriens første bind om Franco.

Den foreliggende bog er derfor ikke en biografi i gængs forstand. Den starter ikke med Francos fødsel eller slutter med hans død. Snarere er der tale om essayistiske, men videnskabeligt funderede punktnedslag i udvalgte dele af den spanske caudillos liv og gerning. Til orientering nogle eksempler på kapiteloverskrifter: "Førræderen: Franco og Den 2. Republik", "Fra forkælet general til kupmager", "Francos tilintetgørelseskrig", "Myten om Hedaye: Franco og Aksemagterne", "Den store bedrager" og "Arven efter Franco".

Bogens struktur og indhold forudsætter derfor et vist basiskendskab til Spaniens historie i første halvdel af det 20. årh. Ønsker læseren en mere systematisk behandling af Francos liv og gerning, kan der henvises til samme forfatters mursten af en bog, "Franco: A biography" fra 1995, der desværre ikke foreligger på dansk. I den peger Preston bl.a. på, at "Franco ikke var fascist, men noget meget værre, eftersom han importerede en afrikansk mentalitet, præget af repression og kulde, og behandlede spanierne på samme måde som Marokkos indfødte".

Francos liv og mentale horisont var defineret og begrænset af den militære tilværelse, han indledte som en kun 14-årig teenage-dreng. De fleste af årene fra 1912 til 1926 tilbragte han som officer i

Marokko, hvor han deltog i den blodige og brutale nedkæmpelse af de indfødte stammer, der absolut ikke ønskede tilknytning til Spanien. Franco blev general i 1926 og var i årene frem til 1931 chef for Militærakademiet i Zaragoza. I 1934 ledede han højreregeringens brutale nedkæmpelse af en arbejderopstand i Asturien. Blandt andet med anvendelse af marokkanske tropper.

Efter dannelsen af centrum-venstre- eller folkefrontsregeringen i 1936 blev Franco – meget mod sin vilje – forflyttet til De kanariske Øer. Han var ikke med i de første forberedelser af oprøret mod den lovligt valgte regering i sommeren 1936, men det var hans afrikanske eliteenheder, der sammen med en betydelig mandskabsmæssig og materiel hjælp fra Hitler og Mussolini bragte oprøret til sejr. I alt 70.000 italienske soldater samt topmoderne tysk artilleri og kampfly deltog på nationalisternes side i borgerkrigen. Mens De internationale Brigader med deres 35.000 frivillige fra over 60 lande samt våben og militære rådgivere fra Sovjetunionen – indtil München-forliget i august 1938 - støttede regeringen.

Borgerkrigens omkostninger var enorme – både øjeblikkeligt og på lang sigt. Også grusomhederne, begået på begge sider, var ufattelige. Regeringstilhængere myrdede omkring 7.000 præster, munke og nonner, mens nationalisterne massehenrettede regeringens militserfolk i tusindvis. I alt regner man med, at krigen kostede 600.000 døde. Efter krigen afslutning fortsatte nationalisterne myrderierne – tusindvis blev henrettet og fængslet, mens mellem 200- og 300.000 – heriblandt det meste af den spanske intelligentsija – drog i landflygtighed. Store dele af en politiker-generation gik tabt. En åreladning af dimensioner var der tale om. Den spanske økonomi lå i ruiner – landbrugsproduktionen nåede først i begyndelsen af 1950'erne op på førkrigsniveauet.

Eller som forfatteren formulerer det: ”Efter hungersnøden i 1940'erne var Spanien i midten af 1950'erne stadig på randen af en økonomisk kollaps og havde brug for hjælp fra Verdensbanken og Den internationale Valutafond. Francos drøm om at lukke Spanien for omverdenen havde lige fra begyndelsen været dømt til at mislykkes, og han måtte nu overlade økonomien til teknokraterne. De åbnede spansk økonomi mod resten af verden, hvilket var en betingelse for at få international hjælp” (side 281).

Preston kalder det regime, der blev skabt efter sejren i 1939 ”en institutionalisering af Francos sejr under borgerkrigen. Det fremgik tydeligt af den beslutsomhed, Caudillioen udviste gennem sine anstrengelser for systematisk at udslutte sine fjender på venstrefløj” (side 279).

Franco forvandlede med andre ord borgerkrigen til et korstog mod alt det, der stred mod hans opfattelse af traditionelle spanske værdier, herunder især militæret og kirken. Det vil sige mod alt det, han opfattede som anti-Spanien – dvs. de liberale, frimurerne, separatisterne i Catalonien og Baskerlandet samt ikke mindst kommunisterne.

Hans krigsførelse var langsom og systematisk. Noget, der irriterede Hitler og Mussolini, der hellere så en hurtigere krig. Men for Franco handlede det ikke blot om erobring. I hans optik handlede det derimod om med det samme at tage et endegyldigt opgør med fjenden i hver erobret region af landet.

Ligesom sine fascistiske venner i Tyskland og Italien samt sin kommunistiske hovedmodstander i Moskva – henholdsvis Der Führer, Il Duce og Vosjd - kaldte Franco sig fører, Caudillo, men han manglede til gengæld fuldstændig en Hitlers eller en Mussolinis talegaver. Hans fascisme var også væsensforskellig fra dens europæiske varianter. Hvor f.eks. Hitler i sit tusindårsrige ville lægge

afstand til såvel kirken som andre tyske traditionsbærende institutioner, ville Franco tværtimod fastholde og konservere det Spanien, der havde eksisteret før borgerkrigen.

Spanien var ikke formelt deltager i 2. Verdenskrig. Franco gjorde efter krigen et stort nummer ud af, at det var lykkedes ham at holde sig neutral. Sandheden er imidlertid, som Preston overbevisende dokumenterer, at Franco brændende ønskede at tilslutte sig Aksemagterne, mens Hitler og Mussolini lodret var imod. De ønskede ikke at støtte Spaniens horrible territorialkrav i Nordafrika, Portugal og Gibraltar. Ligesom landets økonomiske og militære svaghed også talte imod.

Prestons velargumenterede, velskrevne og veldokumenterede bog er uhyre interessant læsning. Om en kamæleon, en manipulator og bedrager, der formåede at holde sig ved magten i næsten 40 år – langt længere end sine europæiske diktator-kumpaner. Helten fra Rif, Spaniens Frelser, Herskeren over et nyt imperium, kommandanten fra Numantia, Landsfader og Folkets bedstefar. Det er blot nogle af de masker, myter og epiteter, som Franco tillagde sig selv og gemte sig bagved. En enestående tæft for en markant synlig og hørlig selvscenesættelse, der skulle skabe disse myter – det var Francos geniale hofnummer.

Del og hersk. Franco besad en fantastisk evne til at spille sine allierede fra borgerkrigen – de forskellige officersgrupper i hæren, Falangen, kirken og monarkisterne – ud mod hinanden. Hvilket efter Prestons mening er en væsentlig forklaring på den spanske Caudillo's langvarige overlevelse. Manipulation, en lurende forsigtighed og venten på det rette tidspunkt, en brændende ambition om magt, snuhed, frækhed, koldblodighed, grusomhed. Disse egenskaber, der i øvrigt i høj grad også karakteriserede en Josef Stalin (sammenligningen tilføjet af TP), kombineret med en pragmatisk tilgang til magten, er efter Prestons mening forklaringen på, at Franco kunne holde sig ved magten i så mange år.

Hertil kom endvidere - efter 1945 og i takt med Den kolde Krigs virkelighed - de vestlige stormagters ønske om og en tilsvarende vilje til at fastholde Franco ved magten. Og se bort fra det højre-fascistiske regime, han repræsenterede. Det kommunistiske spøgelse, der bemægtigede sig Vesten efter 1945, rumsterede også i den spanske sammenhæng. Forsvarsaftalen med USA i 1953 (Madrid-aftalen) lukkede for alvor Franco ind i varmen.

Hvad er der så tilbage af arven efter Franco? Spørger forfatteren til sidst, og hans konklusion er:

”Ser man bort fra nogle få frankistiske nostalgikere, er den kollektive bevidsthed om Franco præget af en blanding af uvidenhed, ligegyldighed og en fælles vilje til ikke igen at underkaste sig et diktatur. Kort fortalt var den såkaldte Glemslens Pagt, hvis man med den betegnelse mener den store kollektive beslutning om ikke at indlede et retsopgør efter Francos død, hjørnестenen i den ublodige overgang til demokratiet” (side 278).

Preston har forsynet sin bog med en nyttig kommenteret bibliografi. Men næsten udelukkende over spansksproget litteratur. For os ulykkelige ikke-spansk kyndige læsere, der interesserer os for emnet, havde det været til stor hjælp, om de spanske titler var blevet oversat til dansk.

Prestons bog kan kun varmt anbefales. Læseren kan kun blive mere vidende og klogere ved at læse den.

Bogen er yderst kompetent oversat af Svend Rybner, der også har udarbejdet en nyttig historisk tidslinje over hovedpunkterne i Spaniens historie.